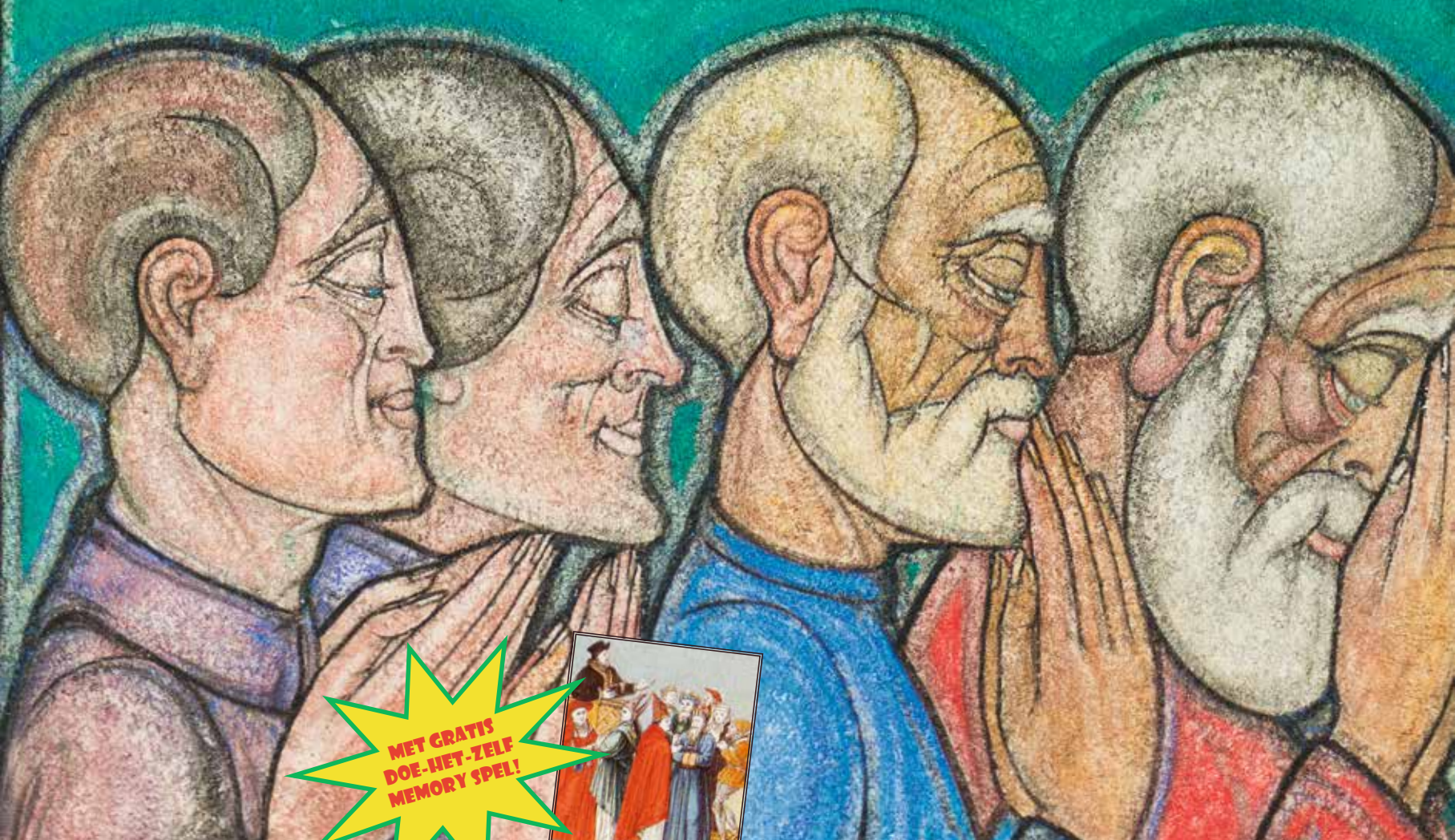

Waar blijven de heiligen?

**MET GRATIS
DOE-HEET-ZELF
MEMORY SPEL!**

3

Gezag en macht
Column Leonie van Straaten

'Volgens mij hebben we hen gevraagd, ja gekozen zelfs.'

5

Halloween, Allerheiligen, Allerzielen
Gedenken en vieren

'Het kerkelijk monopolie op rouwverwerking en troost bestaat niet meer.'

7

De glazen engel
Middenin het winkelcentrum

'Een lompe, nors kijkende man in een confectiepak.'

8

Sint-Caecilia
Naamdrager van een heilige

'Als je Sint-Caecilia heel lief blijft aankijken, dan wordt het wat met jou.'

9

Lezen en lezingen
Een boek en publieke vragen

'Hoe heilig is zorg voor je naaste?'

10

(On)Heilig
Korte, incomplete schets met een suggestie

'Bach zou een aansprekende heilige kunnen zijn.'

Redactioneel

Waar blijven de heiligen? En waar de doden?

Allerheiligen en Allerzielen zijn verbonden door de nacht. Het donker waarin veel van het leven stil valt. De tijdszone waarin het onbewuste met ons verder gaat. We dromen over grenzen heen en proberen zoekend naar taal in woorden te vatten waar het ons bracht. In deze Oud-Katholiek over Allerheiligen en Allerzielen staan ook veel woorden, maar wie over gene zijde spreekt komt er altijd tekort.

We weten het niet, we tasten in het donker, vermoeden, we hopen. We willen woorden horen om getroost te worden. We spreken woorden om te bemoedigen. Vanuit wat ons gegeven is van hogerhand, zoeken we naar onze verhouding tot dat andere land, deel van ons leven en toch ook weer niet.

U begrijpt dat deze Oud-Katholiek geen inkijk in de hemel kan bieden. Wel wijzen we u graag op boeiende bijdrages, zoals die van cultuurtheoloog Frank Bosman over de dood. Voor de heiligenkant van deze uitgave hebben we begin september via Facebook en websites lezers gevraagd om te reageren op de vraag of er een heilige is die iets betekent in zijn of haar leven. Iemand reageerde: 'Mijn pacemaker/defibrillator is van het merk St Jude (heilige Judas) en die zit dag en nacht in het lijf. Ik voel me dus door die heilige bijzonder beschermd of soms juist wens ik dat ding niet.'

De redactie

Column Leonie van Straaten

Gezag en macht – hoe zal het geschieden...

In het interbellum (1919 - 1939) was er in Europa een sociale, economische en morele crisis, die de Oud-Katholieke Kerk in Nederland niet ongemoeid liet en waarover grote zorgen waren. U leest het goed: in het interbellum. Helaas is het ook nu geen gouden tijd in Europa. Tijdens mijn studie aan het Oud-Katholieke Seminarie las ik over het onderzoek van het OKOF (Oud-Katholiek Ondersteuningsfonds) toentertijd naar 'den voor- of achteruitgang van de gemeenten...'. En hierin ging het onder andere over gezag. Een spannend thema, want ook dit is nog altijd actueel. Wat zijn onze beelden van en omgang met gezag? Gezagsdragers wordt vaak macht verweten, en in dit licht is macht negatief. Maar gezag en macht zijn niet los verkrijgbaar. En

macht is niet vies, macht wordt vies als er niet goed met de samenhang tussen macht en gezag wordt omgegaan.

In het onderzoek van het OKOF blijkt dat er een strengere uitoefening van het bisschoppelijk gezag verlangd werd. En ja, nu begeef ik me echt op glad ijs, want hoe zien we dat nu? In mijn ontmoetingen binnen de kerk wordt mij duidelijk dat dit een lastig punt is. We zijn toch immers een 'democratische' kerk? Ja, dat klopt. Maar binnen die democratie is het wel zo dat wij als leden van het ene Lichaam mensen hebben gevraagd: wil jij alsjeblieft onze voorganger zijn? Dat hebben we niet gevraagd om vervolgens met deze herders overal over te gaan strijden. En ook niet om in alles als een brave kudde achter hen aan te lopen. Volgens

mij hebben we hen gevraagd, ja gekozen zelfs, omdat we al lang daarvoor gezien hebben dat zij gezag 'verdienen' en in staat zijn om ons leiding te geven. En omdat we vertrouwen dat dit leiding geven een dienst is aan het ene lichaam, waarin ieder lid gehoord wordt. Maar iedereen horen wil dan weer niet zeggen dat iedereen gelijk krijgt, laat staan zijn zin krijgt... Ingewikkeld hoor, die omgang met gezag! In mijn ogen is er wel een sleutel: goede communicatie. Goed is dan: open en rechtstreeks, op een fatsoenlijke wijze. Bijvoorbeeld: niet over, maar met elkaar (en dus ook met en niet over onze bisschoppen) praten. En de bisschoppen, als zij in functie zijn, ook als bisschop aanspreken. Zo ingewikkeld is het dus niet! Of ziet u dat anders?

Halloween of Allerheiligen-Allerzielen?

Het gedenken van onze doden en het vieren van het leven

Wietse van der Velde

1 en 2 november zijn op de kalender van de katholieke kerken in het westen belangrijke dagen. Allerheiligen gold tot voor enkele decennia ook in onze kerk als een geboden feestdag. Als die op een weekdag viel, dan werd het op die dag met een mis gevierd. Vandaag de dag wordt dit feest in de meeste parochies naar de dichtstbijzijnde zondag verplaatst en gecombineerd met de gedachtenis van Allerzielen, die op 2 november valt. Deze dagen hebben in de kerk nogal aan glans en betekenis ingeboet.

Halloween

Het wonderlijke verschijnsel doet zich echter voor dat Allerheiligen/Allerzielen in de ‘wereld’ momenteel ongekend populair is. En wel op twee manieren: *Halloween* en dodengedachtenis. *Halloween – All Hallows’ eve*, is de oud-Engelse naam voor Allerheiligenavond. Op de avond voor Allerheiligen trekken kinderen verkleed als geraamte of spook als het donker wordt door de straten. Veel huizen zijn versierd met pompoenen of lichtjes en de kinderen weten dat ze daar snoep zullen krijgen. En er zijn ook volwassenen die op avond feesten houden waar ze verkleed naar toe gaan. Dit uit de Verenigde Staten overgewaaid ‘kinderfeest’ heeft voor de meeste mensen niets met de bovengenoemde christelijke feesten te maken. Maar toch is het door zijn nadrukkelijke verwijzingen naar de dood (geraamten) en het op één of andere manier voortleven na de dood (spoken) nauw verweven met zijn oorsprong: de twee dagen waarop nadrukkelijk wordt stilgestaan bij sterfelijkheid, dood en hoop op eeuwig leven. Is Halloween alleen maar lekker griezelen (zoals in veel films) of is het ten

diepste ook bedoeld om te proberen de angst voor de dood te verjagen door met de dood te spelen?

Stijlvol verdriet

In diezelfde tijd - op 2 november - organiseren diverse uitvaartondernemers ‘stijlvolle’ bijeenkomsten met muziek, gedichten en toespraken, waarop familie en vrienden van mensen die in het afgelopen jaar zijn overleden, kunnen rouwen en hun verdriet kunnen delen. Soms worden daar zelfs kerken voor gehuurd. Ik kreeg in mijn vorige parochie zelfs uitnodigingen om daar met rouwende parochianen naartoe te komen! Ik werd daar in eerste instantie boos om. Alsof ik zelf niet op die dagen iets voor en met mijn mensen zou doen. Maar het zegt natuurlijk heel veel over de wijze waarop er tegenwoordig tegen kerken wordt aangekeken en het toont zeker ook aan dat hun monopolie op rouwverwerking en troost niet meer bestaat. En mensen doen ook veel zelf. Ging men vroeger na de Allerzielenmis naar de begraafplaats om bij de graven te bidden en kaarsen te branden, vorig jaar verkocht een textielsuper(!) bij mij in de buurt ‘Allerheiligenlichtjes’, die mensen zonder kerkelijke context op de graven of bij de urnen konden branden.

Niet commerciële handreiking

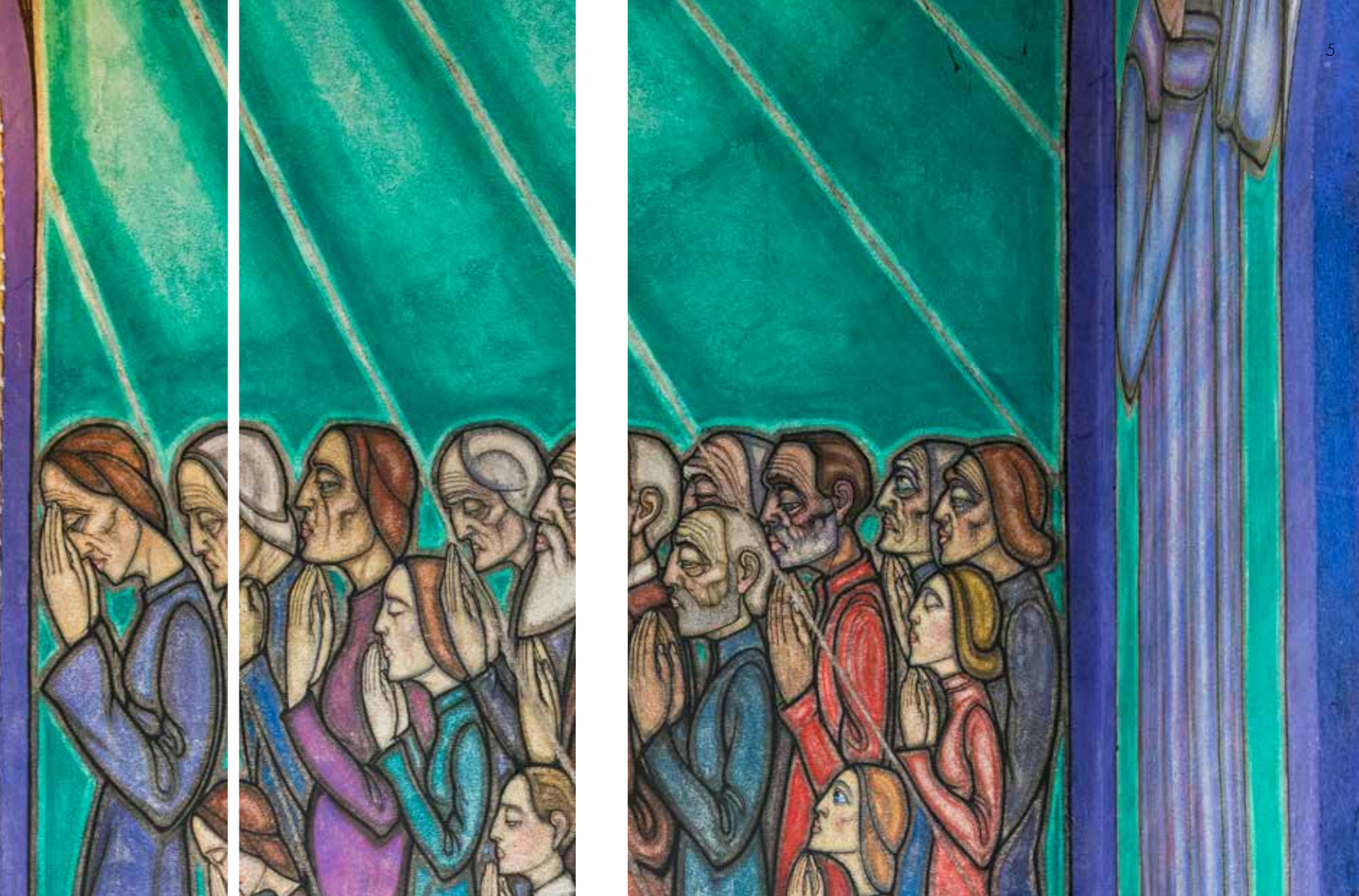
Het wordt denk ik hoog tijd dat de christelijke kerken zich bezinnen op wat zij die dagen doen en hoe zij in onze ontkerkelijkt samenleving mensen en in het bijzonder de spirituele zoekers onder hen, die verlangen op naar troost en uitzicht op deze dagen een echte – niet commerciële - hand kunnen reiken. Een eerste vereiste daarvoor is om zelf weer

helder te krijgen wat we die dagen vieren. Daartoe het volgende.

Zilver en zwart

Om het bij onze kerk te houden: ik denk dat er in iedere parochie wel iets mee gedaan wordt. Omwille van de drukke agenda’s van de parochianen worden deze twee dagen in de meeste parochies in elkaar geschoven. Op zichzelf best vreemd: een feest waarbij al het zilver uit de kast komt en een gedachtenis waarbij vroeger alles in het zwart was. Nu is mijn ervaring dat nogal wat oud-katholieken zich met het feest van Allerheiligen eigenlijk geen raad weten. Sommigen mompelen: ‘Da’s toch Rooms!’. En anderen zeggen hardop: ‘Wat moeten wij met dat gedenken van al die mensen uit het verleden, ze zeggen mij niets.’ En dan zwijgen we nog maar over het beeld dat sommigen hebben van het leven na de dood. Daarin is weinig plaats voor gestorvenen die in de gloria bij God leven, die met ons mensen hierop aarde meeleven en voor ons bij God bidden.

Nee, het Allerzielenmoment doet het beter. Dan denken wij aan onze geliefde doden. Wij noemen hun naam en branden een kaars, ter gedachtenis aan hen. En vaak worden zij dan gezien als voort te bestaan in een leven bij God. In een aantal parochies wordt (daarom?) juist de laatste jaren weer aparte aandacht aan Allerzielen gegeven. Een overweging daarbij is dan ook nog vaak de al of niet uitgesproken hoop dat ook niet oud-katholieken die een verlies te verwerken hebben, de weg naar de kerk zullen vinden. Maar wat is nu de eigenlijke betekenis van beide dagen?

Heilig

Eerst maar eens iets over dat woordje ‘heilig’. In de Bijbel staat dat woord eigenlijk gelijk aan het woord ‘christen’. Als Paulus zijn brieven richt aan één van de gemeenten, dan richt hij die aan de heiligen van bijvoorbeeld Rome. De christen is een heilige en de kerk, als de gemeenschap van de christenen, is de gemeenschap van de heiligen. De christen is een heilige, omdat hij of zij verbonden

is met de Heilige, met Christus het hoofd van de Kerk, die zonde en dood overwonnen heeft. Het woord heilig betekent oorspronkelijk ook zoiets als afgescheiden, afgezonderd. De christen is afgescheiden van deze wereld (natuurlijk niet letterlijk, maar geestelijk). Langzamerhand werd dat woordje heilig echter niet meer direct op iedere christen toegepast. Heiligen waren vooral zij die in de tijden van de christenvervolging

standvastig waren gebleven, die tot het einde toe verbonden waren gebleven met de Heilige, met Christus. Dat waren de martelaren, zij die met woord en daad, ja, vaak met hun leven van Christus hadden getuigd. Hun gedachtenis bleef in ere, hun sterfdag, hun geboortedag voor de hemel werd jaarlijks gevierd. Langzamerhand werden ook andere christenen die door hun leven zich hadden onderscheiden, tot de categorie van de heiligen

gerekend: geloofsverkondigers als Martinus van Tours, grote geloofsleraren als Augustinus, monniken als Benedictus. En natuurlijk de Moeder van de Heer, Maria; haar verering overtrof al snel die van alle andere heiligen. De gemeenschap van de heiligen, van de christenen houdt niet met de dood op, de gebedsverbondenheid blijft. Op Allerheiligen – dat sinds de negende eeuw wordt gevierd – worden allen geëerd die in dit leven Christus ten einde toe nagevolgd hebben en nu bij Hem en bij God zijn. Zij zijn de ontelbare menigte die we in de Openbaring van Johannes rondom het Lam en de troon van God zien. Daar leven zij met de strijdende kerk op aarde mee, zij zijn voorsprekers bij God voor hun lijdende en strijdende broeders en zusters. Met hen verwachten wij bij de doorbraak van Gods Koninkrijk met elkaar en met de Heer volkomen verenigd te zijn. Op 1 november haalt de kerk dan ook terecht alles uit de kast, een groots voorfeest van wat komen gaat.

‘De barmhartigheid van de mens gaat uit naar zijn naaste, maar de barmhartigheid van de Heer gaat uit naar al wat leeft.’ (Jezus Sirach 18, 12)

‘Voor wie geloven wordt dit leven verwisseld, niet uitgedoofd.’
(uit de prelatie van Allerzielen)

Herdenking

Allerzielen heeft een heel ander karakter. Het is de dag van de herdenking van alle overledenen en ontstond aan het einde van de tiende eeuw. Dat het een dag zou zijn die meer is dan een dodenherdenking zonder meer, namelijk een gebed voor de christenen die uit dit leven zijn heengegaan, dat leeft naar mijn ervaring bij weinig mensen. De liturgie van

Allerzielen kenmerkt zich door een besef van eigen zonde en onvolmaaktheid, maar tegelijkertijd van Gods grenzeloze barmhartigheid en de verlossing die Jezus Christus heeft gebracht. De ‘leer’ van de Oud-Katholieke Kerk – zoals die in de laatste officiële catechismus in 1963 is verwoord en in de liturgie van ons Kerkboek zijn weerslag vindt – is dat niet alle overleden gelovigen al in Gods heerlijkheid zijn, maar dat in een voorlopige toestand na de dood Christus aan ‘de onvolmaakte zielen’ zijn verlossingswerk voortzet. Over het precieze hoe en wat van die toestand wordt geen uitspraak gedaan. Maar wel is duidelijk dat zij nog groeien in geloof, hoop en liefde en de kerk op aarde beveelt hen in gebed in Gods genade aan.

Heer onze God, gever van alle genade, ontferm U over...

Bevrijd hemlhaar van alle kwaad en neem hemlhaar op

in de rust en de vreugde van uw eeuwig licht met hen die ons zijn voorgedaan.

Dit bidden wij om ons geloof

in de verrijzenis van Jezus Christus,

uw Zoon en onze Heer,

die met U leeft en regeert

in de eeuwen der eeuwen.

Amen.

Ik denk dat het ons christenen kan helpen als wij ons weer bewust worden van wat wij op Allerheiligen en Allerzielen vieren en gedenken, dat wij dan ook vormen kunnen vinden die zowel voor mensen in als buiten de kerk een redelijk, een christelijk alternatief voor Halloween en de commerciële dodenherdenkingen kunnen betekenen. Een uitdaging!

De glazen engel

Goed voor de glasbak

Adrie Paasen

Ik kijk naar de grote, groene, glazen man op de Grote Markt in Zwolle. Wat verloren staat hij daar, naast de Sint Michaëlskerk en staart in de verte.

Ben jij dat, Michaël? Jij, de aartsengel, de beschermer van de zielen, de bestrijder van het kwaad, jij die aan het hoofd van de hemelse legerscharen streed tegen de ontrouwe engelen en ze neerwierp op de aarde, jij die met Satan vocht om het lichaam van Mozes, jij die met donderslagen en bliksem-schichten de vijand van Gods dienaar verjoeg, jij die je vurige voetstap achterliet in de grot van de Garganus, jij die het merkteken van je duim in het voorhoofd van de ongelovige bisschop prentte, jij die de mensen verlostte van de pest: sta jij hier nu zo te kijk, middenin het winkelcentrum van een provinciestad? Toeristen fotograferen je, kinderen zitten op je voetstuk of draaien fietsend rondjes om je heen, honden pissen tegen je aan, dronken kerels bekogelen je met bierflesjes, je wordt beschimpt en bespot, je bent lelijk, zeggen ze, walgelijk, een misbaksel, een wanproduct, alleen goed voor de glasbak.

Hemel en aarde

Waar denk je aan, Michaël, terwijl je daar staat? Voel je je machteloos, woedend op degenen die je zo hebben tentoongesteld, droom je van je grootse daden in vroegere eeuwen, denk je vol heimwee aan de tijden dat het volk je vereerde en de pelgrims bij duizenden optrokken naar de aan jou gewijde heiligdommen, kijk je af en toe, als niemand op je

let, omhoog, naar je alter ego, zwevend op de toren boven de ingang van de aan jou gewijde kerk, het schild in zijn hand, het zwaard opgeheven, de draak aan zijn voeten, stralend in alle glorie die jou toekomt? Of meen je net als Herman Lamers, je maker, dat het je opdracht is om, samen met je andere ik daar hoog in de lucht, een verbinding te leggen tussen hemel en aarde, tussen verleden en heden, geloof je dat het geen zin meer heeft om strijd te voeren en wonderen te verrichten, omdat mensen niet meer in engelen geloven, meen je dat afgezanten van God alleen nog maar hun werk kunnen doen als ze in vermomming komen, als mens onder de mensen?

Maar al lijkt je dan een gewoon mens, Michaël, een lompe, nors kijkende man in een confectiepak, toch heb je je hemelse gedaante niet afgelegd. De reusachtige vleugels op je rug laten zien dat je niet aan de aarde bent gebonden, dat je ieder moment kunt opstijgen, je bent niet geworteld in de grond, je voeten rijzen op uit vederachtige lucht, een etherische startbaan, je bent omhuld door een hemelse, transparante glans, je vangt het licht en geeft het door. Je bent van een goddelijke schoonheid.

(Eerder als column verschenen in de Meppeler Courant)

Michael op de Grote Markt in Zwolle

Sint-Caecilia

Voorbeeld van geloof en standvastigheid

Inge van Maaren

'Ik speel niet dan bewogen', een motto dat Elly Bruining-Klören lang geleden las in een boek, handelend over de eerste organisten van de Utrechtse Domkerk. Eén van hen had deze tekst boven het orgel gehangen. De woorden spraken Elly aan en later heeft ook zij zo'n tekstbordje gemaakt en in de buurt gehangen van de kerkorgels die zij heeft bespeeld.

'Muziek maken, het orgel bespelen, doe je betrokken en vanuit je hart. Het orgel met al z'n luchtverplaatsingen beweegt mee en de muziek brengt de gemeente in beweging, gidst haar door de psalmen en gezangen.' Elly vertelt gepassioneerd over de taak van de organisten in de viering. De heilige die haar dierbaar is is Sint-Caecilia, de patrones van de kerkmuziek en haar muzikanten. Het was begin jaren vijftig in de Sint-Marie in Utrecht dat Elly deel uitmaakte van de leringgroep, eenendertig (!) jongeren van zestien, zeventien jaar die zich voorbereidden op het vormsel. Pastoor Zwart had de vormelingen verteld dat wie zich geraakt wist door een heilige, de naam van die heilige kon toevoegen aan de eigen namen. Tegen Elly, die nog maar kort orgel had, maar al wel een dienst had gespeeld, zei de pastoor: 'Als je Sint-Caecilia heel lief blijft aankijken, dan wordt het wat met jou.' Het was toen voor Elly duidelijk dat zij voortaan de naam van Sint-Caecilia met zich zou meedragen.

Van Caecilia is niet veel bekend: maagd en martelares uit de derde eeuw, die haar echtgenoot en zwager bekeerde. Door een misverstaan van een legende is zij aan het eind de middeleeuwen patrones van de kerkmuziek. De heilige is daardoor niet

Ste. Caecilia, Carlo Dolci (1671)

Elly Bruining-Klören

minder belangrijk voor Elly. Er zijn afbeeldingen van Caecilia, samen musicerend met koning David. Dat spreekt Elly aan. Samen muziek maken en God daarin eren. En ook dienstbaar zijn in het laten klinken van melodieën. In de begeleiding van de gemeentezang is dat de houding en bijdrage van Elly. Jarenlang heeft zij als organist dienst gedaan in een aantal kerken. Als 'Sint-Marie-meisje' werd ze - tot groot genoegen van pastoor Zwart - gevraagd om de vaste organist van de Ste. Gertrudis te worden. Tien jaar lang bespeelde Elly daar het orgel. Daarna volgde Den Haag. Tijdens een woonperiode in Zeeland begeleidde Elly de zang bij de lutheranen in Middelburg. Inderdaad, in de kerk waar nu de oud-katholieken van Zeeland en omstreken hun vieringen hebben. Na ruim zestig

jaar organist te zijn geweest, waarvan bijna veertig jaar in Hilversum, moest Elly in 2011 vanwege gezondheidsredenen stoppen met het bespelen van het orgel.

Ze is gelukkig nog lang niet los van de muziek en spreekt genietend over de lange tijd die zij en het orgel hebben gedeeld. Veelvuldig vallen de namen van haar grote orgelleraren, Alex de Jong en Daan Manneke. Het is aan hen en aan Sint-Caecilia te danken dat Elly gemotiveerd, gedisciplineerd en geïnspireerd vele uren heeft geïnfuseerd en in vieringen bewogen kon spelen. En, zoals zij zelf bij haar afscheid in Hilversum zei: 'Muziek geeft tijdens vieringen extra vleugels aan het Woord. Hieraan te hebben mogen meewerken was en blijft een groot voorrecht! Soli Deo Gloria.'

Vieren

Over heiligen gaan veel legendes rond. Ze werden doorverteld en opgeschreven. Een boek met hagiografieën - biografieën van heiligen - is doorgaans een rijk geïllustreerde uitgave en vul je bij Google-afbeeldingen een naam in van een heilige, dan is de kans groot dat meerdere plaatjes van hem/haar op het scherm verschijnen. Bij elke heilige hoort een datum. De kalender van die heiligendagen is terug te vinden in het rode Kerkboek. In 2004 verscheen het boek *Vieren en gedenken* van emeritus pastoor Niek van Ditmarsch. Het boek volgt de feest- en gedenkdagen met een vaste datum in het Kerkboek van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland en informeert over de aanleiding van die dag. In de inleiding schrijft Van Ditmarsch: 'Heiligheid is een geschenk, geen prestatie. Steeds hebben we

ons te bezinnen op de vraag hoe we daarmee omgaan. Daarom noemen wij hun namen en vieren we, zij het in deze tijd bescheidener dan ooit, de feestdagen van Gods geliefde heiligen, onze goede voorbeelden én onze voorbidders. Hoe kunnen zij ons meer liefde schenken en van dienst zijn dan door de voorbede tot de genadige en barmhartige God? Hildegard von Bingen zei tegen een stervende zuster uit haar klooster: 'We houden uw hand zolang vast, tot die aan de andere kant wordt overgenomen.' En zo bidden we ook in de liturgie van de overledenen; dat de engelen en heiligen, de mens die Christus geroepen heeft, mogen leiden in de heerlijkheid.'

Het boek *Vieren en gedenken* is te koop via de webshop op www.okkn.nl.

Gedenken

Lezingen over 'heilig'

'Is er dan niets meer heilig?', schreef Salmon Rushdie. Maar wat was er dan ooit zo heilig? En is het echt wel verdwenen? Wat is heilig voor ons? Dit zijn de centrale vragen van *Denken in de Driehoek* 2015-2016, een serie publieke lezingen in congres- en vergadercentrum In de Driehoek te Utrecht. Door in te gaan op heilige personen, heilige plaatsen, heilige klanken en heilige huisjes brengen de lezingen steeds meer aan het licht van wat 'heilig' is. Zo zullen op 25 november dr. Huub Oosterhuis en mgr. dr. Joris Vercammen in gesprek gaan over: St. Maarten en Sinterklaas: heiligen met vuile handen? – Hoe heilig is zorg voor je naaste? De avonden worden geleid door Marco Derks. Vanaf 19:30 uur bent u welkom voor koffie of thee en het programma is van 20:00 tot 22:00 uur met aansluitend een borrel. De toegang is gratis en opgave is niet nodig. Meer weten? Lees dan het volledige programma op www.okkn.nl bij de nieuwsberichten van september jl.

(On)heilig omgaan met heiligen

Van Rochus naar Bach

Emile Verhey

Muurschildering St.Rochus, Stubbekøbing, Denemarken

De redactie plaatste als voorbereiding op deze helft van dit nummer een oproep op oud-katholieke Facebookpagina's om te melden wat heiligen voor je betekenen. Uit de spaarzame respons zou je de conclusie kunnen trekken dat heiligen niet erg in de belangstelling staan en dat de meeste mensen niet echt iets hebben met heiligen.

Dat is wel eens anders geweest en de sporen vind je nog terug: in de van oorsprong Roomse canon van de mis (bij ons eucharistisch gebed no.1) komt een hele stoet heiligen voorbij en bij de meeste wijdingen en ook wel op paaszaterdag klinkt de litanie van alle heiligen. Om aan te geven dat verleden, heden en toekomst samenvallen in de lof voor de Eeuwige. Veel minder gebruikt wordt de versie waarbij de heiligen worden aangeroepen om voor ons te bidden. Blijkbaar bestaat er toch een schroom om heiligen voor ons karretje te spannen of met onze sores lastig te vallen.

Hollandse heiligen

Heiligen kom je ook tegen in de parochies. Aan iedere parochie is een patroonheilige verbonden en aan de Nederlandse kerk (Heilige Willibordus) en aan de bisdommen afzonderlijk (Heilige Martinus voor Utrecht en de Heilige Bavo voor Haarlem). In het begin van de twintigste eeuw werd onder andere door de bisschop van Deventer, monseigneur Lagerwey, pogingen gedaan om de Nederlandse heiligen meer onder de aandacht te brengen. De Leidse parochie had van oudsher al de Nederlandse Fredericus en Odulfus tot patroon, maar ook de nieuwe parochies in IJmuiden werden

onder de bescherming gesteld van respectievelijk de Nederlandse heiligen Sint Engelmundus en Sint Adelbertus.

Heiligenhandel

Door het gebruik van de vroege kerk om de mis te vieren boven het graf van een heilige, ontstond er na het jaar 1000 na Christus een bloeiende handel in stoffelijke resten van heiligen of voorwerpen die aan die heiligen hadden toebehoord. Aan heiligen kon een status worden ontleend: hoe meer resten in het bezit hoe belangrijker de kerk en hoe meer pelgrims en bezoekers! Dat deze handel onttaarde mag bekend zijn, van de resten van het heilig kruis kan men een houten muur rond Golgotha oprichten. Niettemin is er geen katholieke kerk, dus ook geen oud-katholieke, zonder relik in het altaar. De Gertrudiskathedraal bewaart zelfs een relikeschat, die de grootste relikverzameling in Nederland is na die van de Sint Servaas in Maastricht. Kunsthistorica Anique de Kruif promoveerde een paar geleden nog op deze relikken.

H.?

Het lijkt erop dat de heiligen wat uitgewerkt zijn, hoewel er in de katholieke kerken nog steeds vele kaarsen worden ontstoken voor het beeld van Maria. Maar wie roept er nog de Heilige Antonius aan wanneer een sleutel kwijt is? En ook de Heilige Rochus lijkt wat werkeloos sinds de pest is uitgeweid. Het mirakelbeeldje van Amersfoort heeft al eeuwen geen nieuw mirakel meer opgeleverd, ook niet sinds het weer uit de gang van de pastorie is teruggebracht naar een mooie plaats in het kerkgebouw. Voor de aanloop zou een mirakel of drie welkom zijn!

De zalig- en heiligverklaringen in de Rooms-Katholieke Kerk zijn veelvuldig, recentelijk nog twee pausen, maar bij ons blijft het stil, al wordt wel de Filippijnse martelaar bisschop Ramento

regelmatig in herinnering geroepen en tot voorbeeld gesteld. En professor Angela Berlis uit Bern heeft diverse publicaties op haar naam staan over met name vrouwelijke voorbeeldige figuren uit de geschiedenis, die lang niet allemaal heilig voor de naam hebben staan.

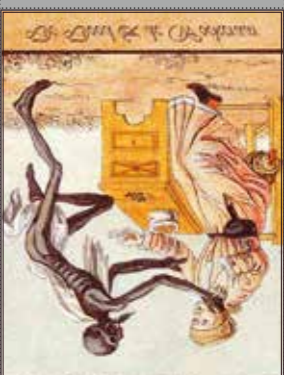
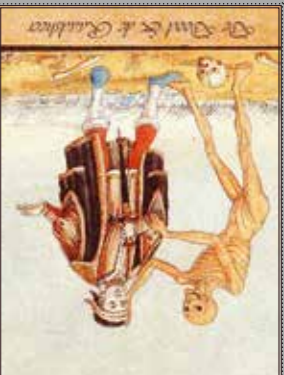
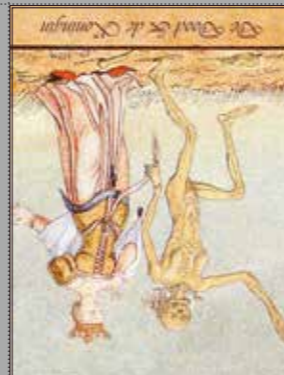
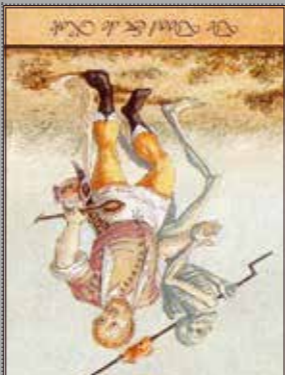
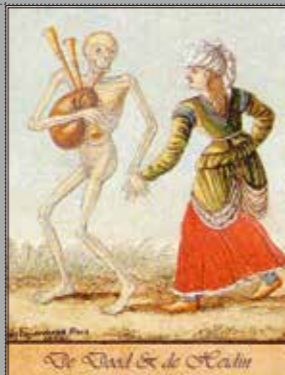
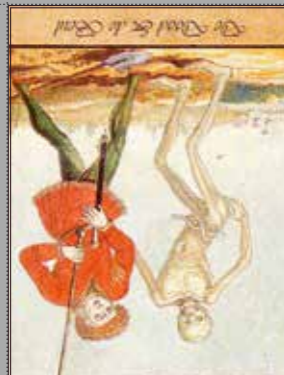
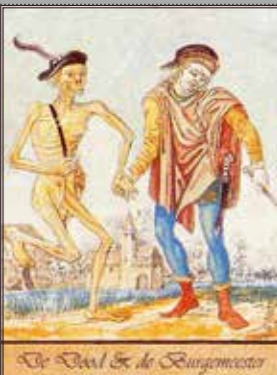
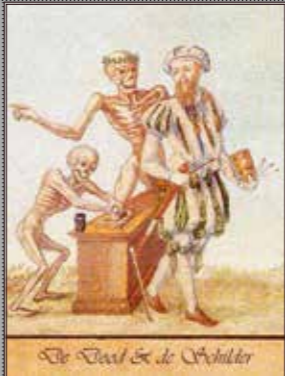
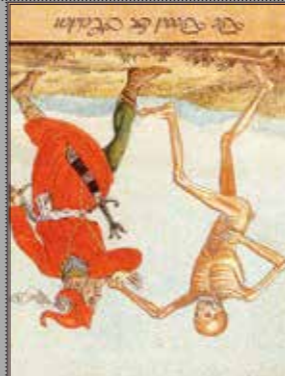
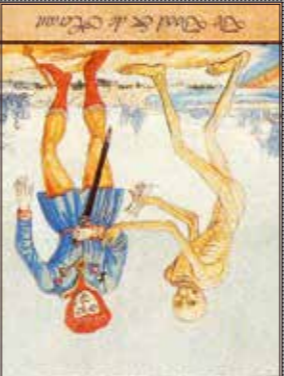
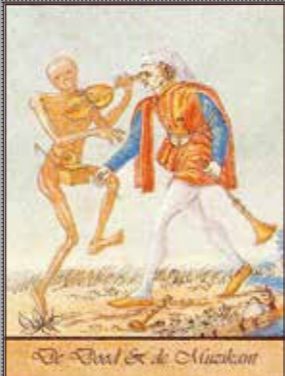
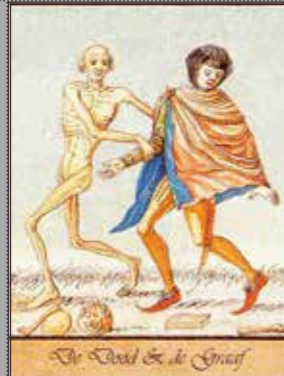
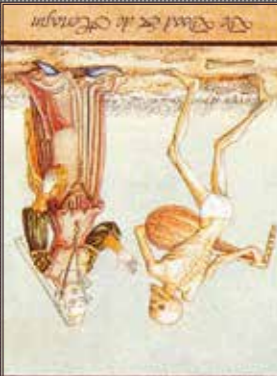
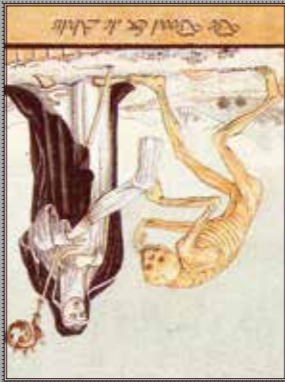
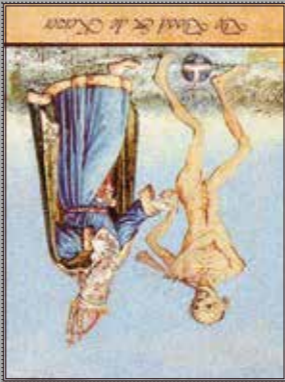
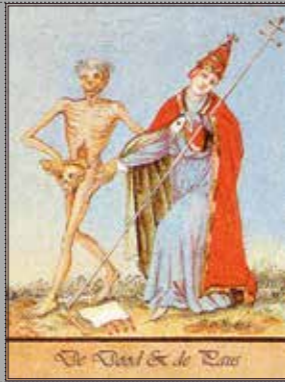
De seculiere samenleving lijkt er geen moeite mee te hebben om mensen de heilig te verklaren. In Engeland is hét voorbeeld natuurlijk prinses Diana, in Nederland verkregen Theo van Gogh en Pim Fortuyn een status die er sterk aan doet denken, al zou je kunnen zeggen dat ze bij leven meer hun eigen evangelie dan dat van een ander verkondigden. Rijen klappende en bloemen gooiende mensen toen hun rouwstoet voorbij kwam en nog dagelijks krijgen ze bloemen op hun graf.

Mystieke belevenis

Een zeer courante heilige in Nederland, al is hij al meer dan tweehonderdenvijftig jaar dood, is Johan Sebastiaan Bach. Hij was gelukkig luthers, dat heeft hem wellicht behoed voor het opgraven en de verkoop van zijn stoffelijke resten en voor een officiële heiligverklaring. Ieder jaar buigen zich duizenden amateurzangers in eerbied over de partituur van de Matteuspassie, nergens in de wereld wordt dit muzikale lijdenverhaal zo vaak uitgevoerd als in ons land. Zelfs zich ongelovig noemende mensen zingen de Matteus in een koor mee en vertellen daarover als een bijna mystieke belevenis. In de verkiezing van NPO Radio 4 kwam de Matteuspassie weer met overmacht op de eerste plaats van de Hart & Ziel Lijst 2015. Misschien wordt het tijd om Johan Sebastiaan Bach heilig te verklaren. Want als er iemand is die in muziek het evangelie verkondigt, dan is hij het wel. Velen luisteren aandachtig en worden geraakt door zijn 'hemelse' muziek. Bach zou een aansprekende heilige kunnen zijn, misschien wel meer dan sommige die nu op de kalender prijken.

In de 14^e en 15^e eeuw ontstond de verbeelding van de 'Danse Macabre' ofwel de 'Dans van de Dood': herinnering aan het feit dat de dood uiteindelijk iedereen meeneemt, niemand uitgezonderd. Het was een aansporing om na te denken over de eigen dood en daarmee over het eigen leven.

Op neutraal karton...
spel van maken (plak ze
u er een mooi Memory-
Katholiek ook heeft, kunt
iemand die deze Oud-
Als u samenwerkt met
van Basel uit ca. 1440.
de beroemde dodendans
afbeeldingen komen uit
van de omslagen meetelt)
Bijgaande 38 (40 als u die

belangrijk. In alle situaties van lijden komt immers de vraag naar de schuld spontaan aan de orde. Als er iemand ziek is of als er een ramp gebeurt is, komt telkens de spontane vraag van mensen naar boven: wie heeft er schuld, waar komt dit lijden vandaan? Deze irrationele schuldvraag vormt de spontane voedingsbodem voor de pessimistische en duidelijk defätistische houding ten aanzien van ziekte, lijden en dood.

Een bevrijdende kijk op de dood

Onze kerk was tot in het begin van vorige eeuw in de ban van een pessimistische kijk op het leven. Het devotioneel leven en de liturgische teksten cirkelen vooral om de dood als moment van het eindoordeel. De rekening voor het leven wordt levenspessimisme. Het Handboek voor Geloof en Zedenleer schrijft op een andere wijze over het sterven: 'De zonde heeft het einde van ons aardse leven verscherpt, tot een dood die wij voelen als een gewelddaad aan onze persoonlijkheid. Onze persoonlijkheid leeft in de onafscheidelijkheid van lichaam en ziel; het lichaam is geen kerker, waar uit de ziel verlangt bevrijd te worden, het is het ommacht wordt pijnlijk gevoeld. Je hebt als mens geen verweer. Je bent totaal afhankelijk van Gods goedheid en je kunt alleen maar rekenen op de verlossing die de Heer Jezus heeft gebracht. De liturgische kleur bij de uitvaart en bij de mis voor de overledenen is zwart. In de eerste helft van de twintigste eeuw komt er echter verandering in dat

De opwekking van Lazarus, Giotto (1266 - 1337)

levenspessimisme, anderzijds geruigt de visie op de lichamenlijkheid van optimisme. We merken in dit citaat een beweging die ons wegvoert uit de geslotenheid van defätistisch denken over de menselijke mogelijkheden om iets goeds tot stand te brengen. Deze beweging werd verder ingezet in de herziening van de uitvaartliturgie, die nu veel meer onder het licht van Pasen wordt geplaatst. De zwarte liturgische kleur heeft dan ook plaats gemaakt voor paars en soms zelfs voor wit, paars-motieven verschijnen, de paaskaars krijgt een plek en hoopvolle paasgezangen worden gezongen. Sinds de helft van de vorige eeuw is ook de gewoonte gegroeid vanuit de parochiegemeenschap en de parochiekerk uit te varen.

De opwekking van Lazarus, Lippi Memo (1291 - 1356)

Getuigen van hoop

Mensen zijn niet alleen voor dit leven geboren, zij zijn vergankelijk opdat ze zonden kunnen verrijzen in onvergankelijkheid. Mensen zijn van deze aarde opdat ze ook van de hemel zouden kunnen worden. De herziene uitvaartliturgie besluit dan ook met een verwijzing naar het vijfthende hoofdstuk van de eerste Korinthiërsbrieven:

Getuik wij het beeld van de aardse mens gedragen hebben, zo zullen wij ook het beeld van de hemelse dragen. Want dit sterfelijke moet onsterfelijke aandoen. Dan wordt het woord dat geschreven staat vervuld: de dood is verzwolgen in de overwinning.

Het is onze inzet als kerk van deze hoop te getuigen. Uit deze hoop putten wij de inspiratie en de kracht om elkaar en vele anderen nabij te zijn. Deze hoop geeft ons de moed om 'de steen weg te rollen', de steen van de angst, die zwaar op het hart drukt, opdat ook in situaties van sterven en dood duidelijk mag zijn dat er steeds een nieuwe toekomst mogelijk is.

Waar is, dood, nu overwinning? Waar is, dood, nu prikkel? Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door Jezus Christus, onze Heer. (Oud-Katholiek Kerkeboek, blz. 610)

We kunnen de dood niet controleren, net zo min

als het leven. Ja, we kunnen mortelen aan begin en einde, en we voelen ons dan heel machtig. Maar laten we eerlijk zijn: het blijft getrommel in de marge. Onze neiging om onze diepste angsten te compenseren met een onuitputtelijke zucht naar controle is in het kader van de dood extreem. De grootste onzekerheid levert de grootste angst op. En de grootste angst levert de grootste zucht naar controle op. Maar Magere Hein schudt zijn hoofd bij al ons gemorrel en gepruittel en pakt zijn doden-

lijst er maar weer eens bij.

Van controle naar overgave

Het is niet voor niets dat de kernboodschap van het christendom, het 'orkerygma van de vroege kerk' (Schillebeeckx) precies op deze kwestie ingaat. 'De Heer leeft.' De kern is niet Jezus' mooie woorden, maar zijn voorbeeldig leven, maar het geloof van enkelen dat Jezus niet in de dood is gelieven, maar mee de impliciete belofte gegeven wordt dat ons de dood ook bespaard zou kunnen blijven. De rest is – met alle respect – marginaal. 'Dood, waar is je engel?' zei Paulus al, en hij meende dat elk geloof in de Christus waardeloos zou zijn als de vertijzenis niet zou bestaan.

De 'grap' is dat we van Jezus' verhaal precies het omgekeerde kunnen leren dan wat we geneigd zijn te doen. Wij neigen naar controle. Jezus neigde naar overgave. Wij kunnen slecht omgaan met het ongewisse, Jezus leek het zelfs op te zoeken. Omdat hij vertouwde op zijn God en Vader. Vertrouwen is dan ook het enige antwoord op onze existen-tiële angst en het enige probate reagentif tegen onze controleriffen.

Dr. Frank Bosman is cultuurtheoloog en verbonden aan Tilburg University. In 2011 werd hij uitgeroepen tot 'meest spraakmakende theoloog' van het land.

Wij neigen naar controle. Jezus neigde naar overgave.

'Er was iemand ziek, een zekere Lazarus uit Bethanïe, het dorp van Maria en haar zusster Marta.' (Joh. 11,1) Met deze zin begint Johannes zijn relaas van Jezus' confrontatie met de ziekte en de dood van zijn vriend Lazarus.

Joris Verammen

Van angst naar hoop

De dood van een vriend van Jezus

Heeft teveeg gebracht. En ook de Heer zelf blijkt door het gebeuren geraakt te worden. Toen Jezus haar zag wenen, en eveneens de Joden die met haar waren meegekomen, doorliep Hem een diepe huilt-zuster Marta.' (Joh. 11,1) Met deze zin begint Johannes zijn relaas van Jezus' confrontatie met de ziekte en de dood van zijn vriend Lazarus.

Maria is de vrouw die de Heer met balsam zalfde en zijn voeten met haar haren afdroogde. De ziekte-Lazarus was haar broer. Zij stuurde Jezus de boodschap: Er is iemand ziek, iemand van wie u houdt. (Jo. 11,3) Elke keer als er iemand ziek wordt, of als er iemand stervende is, bidden we spontaan met dezelfde woorden tot de Heer: 'Er is iemand ziek van wie u houdt.' Als gelovige kan je niet anders dan je je met je onzekerheid en je vragen tot de Heer wenden.

Kom naar buiten

Het verhaal van Lazarus heeft een bijzondere plek in het Johannesevangelie; met name moet het gesitueerd worden als een belangrijke schakel in de voorbereiding van Jezus zelf op het eigen lijden, sterven en verrijzen. Aan Lazarus wordt voltrokken wat uiteindelijk ook aan Jezus voltrokken zal worden. In het verhaal 'moet' Lazarus eerst sterven. De evangelist kan dan tonen hoe Jezus met deze dood omgaat. De volgende zes aspecten, die we kunnen terugvinden in de beschrijving van Jezus' optreden door Johannes, kunnen ons inspireren bij ons zoeken naar een gelovige houding in situaties van lijden en sterven.

Eerst gaat de Heer in tegen het misbaar dat de vrouwen en de bekenden, de nabestaanden maken en dat een uiting is van ongelof. 'Uw broer zal verrijzen!'; zegt Jezus tot Marta. Vervolgens blijkt Jezus echter niet ongevoelig te zijn voor de emoties die het sterven van Lazarus bij de nabestaanden

heeft teweeg gebracht. En ook de Heer zelf blijkt door het gebeuren geraakt te worden. Toen Jezus haar zag wenen, en eveneens de Joden die met haar waren meegekomen, doorliep Hem een diepe huilt-zuster Marta.' (Joh. 11,1) Met deze zin begint Johannes zijn relaas van Jezus' confrontatie met de ziekte en de dood van zijn vriend Lazarus.

In de begeliding van zieken en stervenden hebben wij als kerk een grote ontwikkeling doorgemaakt in de drieëndert jaar van ons bestaan. In het begin van de twintigste eeuw werd er duidelijk een ander denken gelanceerd over het omgaan met ziekte en lijden. Concreet werd dat in de reflectie op het sacrament van de zalving van de zieken. Dat sacrament wordt gedacht als het ingaan op de opdracht die in de brief aan Jakobus gegeven wordt om bij de zieken de priester te roepen om de ziekte te zalven met olie in de naam van de Heer. (Jak. 5, 13) Deze olie wordt gewijd op de vooravond van Witte Donderdag. De betekenis van de zalving met deze olie kan dus alleen maar in de context van de Goede Week begrepen worden. Over de olie wordt gebeden, dat ze een teken zou mogen zijn van de helende kracht van de Verrezenen in ons midden. De inhoud is helemaal geconcentreerd op vernichten, dit is geen situatie waar je de slaaf van vernicht, dit is geen situatie zonder uitzicht: de steen ben, dit is geen situatie zonder uitzicht! Aan deze uitnodiging, deze uitdaging, gaat het bidden van Jezus vooraf. Met andere woorden: we kunnen elkaar alleen maar tot leven roepen vanuit onze

vergeving van zonden gelégd. Die verbinding is van de zieken wordt wel de verbinding naar de heid in deze moeilijke levenssituatie. Bij de zalving een teken zou mogen zijn van Gods helende nabijde Heilige Geest en op het verlangen dat deze olie middelen. De inhoud is helemaal geconcentreerd op vernichten, dit is geen situatie waar je de slaaf van vernicht, dit is geen situatie zonder uitzicht: de steen ben, dit is geen situatie zonder uitzicht! Aan deze uitnodiging, deze uitdaging, gaat het bidden van Jezus vooraf. Met andere woorden: we kunnen elkaar alleen maar tot leven roepen vanuit onze

Alleen de dood doet nog moeilijk

Over onze ambivalente houding tegenover de dood

Frank Bosman

De dood: er lijkt geen groter taboe te bestaan. Maar regelmatig blijkt bloeit het zombie-genre in films en videogames, dossen we onze kinderen elk jaar als spook op Halloween en dagen we de dood uit door *extreme sports*. Wat is er aan de hand?

Engel des Doods. Wie vreesst hem niet? En alleen doodgravers en uitvaartverzekeraars proberen hem – omzichtig – aan de man te brengen. De een zijn

Er is echter nog een andere manier om over de existentiële angst voor de universele dood, die elk mens halen komt, heen te komen. Niet door de Doodsengel dood te zwijgen, maar hem juist uit te dagen. De macho's zonder helmen op opge-afschied van het leven, geen definitief einde aan ons hopen en verlangen, maar 'slechts' een tran-site naar een andere, betere en/of hogere vorm van het bestaan. Religies handelen graag in deze vorm van dooddenken. Wie in *onze* god gelooft, zal niet sterven maar eeuwig leven. En deze vorm van dood-is-eigenlijk-niet-dood-denken tref je ook harder, dan breekt het touw of is de woestijn net een dagje te lang, maar juist dat gevaar maakt de ervaring tot wat hij werkelijk is: een rituele dans met de dood.

Toch komen we de dood altijd tegen, niemand kan hem onlopen. 'Het is je laatste minnaar waarmee je het bed deelt', vertelt de cabaretier Herman Fin-keers ons in zijn show *Na de pauze*. Voor de dood zijn wij allen gelijk: koning, keizer, admiraal, dood gaan ze allemaal. Dat is het hele idee van de *Dans Macabre*, door Saint-Saëns voor ons op muziek gezet, de dans der doden waarin bedelaars en koningen samen hun laatste dansen. De dood is onafwendbaar, grimmig, Magere Hein, de

De dood ontrekt zich aan controle

Festen als Allerzielen trekken steeds meer belang-stellenden, vooral als er vorm aan gegeven wordt op kerkhoven met stemmige muziek, kaarslicht en kunstenaars. 'Oma is niet dood zolang zij door ons wordt herinnerd', is dan een veel gehoorde frase, waarvan de cynicus heel goed weet dat ie niet waar is, terwijl de romanicus stug blijft doordro-ten. Ook het succes van mediums die claimen te kunnen praten met de overledenen vallen in deze categorie. Als je met de doden kunt spreken, zijn

we niet echt dood, maar 'elders'. Jammer dat der-gelijke geslotpropers niet bestand blijven te zijn tegen een andere manier om de dood onschade-lijk te maken, is hem het element van de verrassing te ontnemen. Want laten we eerlijk zijn: de dood is op zijn best als hij onverwacht zijn slachtoffer kleert. Dat is ook de bron van onze angst voor de dood: niemand weet wanneer hij komen zal. In Nederland – en in de rest van de westerse wereld – hebben we dan ook democratisch besloten om de dood langzaam te ontleden van zijn macht. De

Uitdagen en vieren

Uitdagen en vieren, vieren, uitdachen, ont-om te gaan – angst, flirten, vieren, uitdachen, ont-kennen, manipuleren of zelf in de hand nemen – manieren om datgene te controleren wat we per se niet kunnen controleren: leven en dood. Onze westerse beschaving is opgebouwd op het psycho-logisch paradigma dat uiteindelijk alles zich voor we zelf een einde aan het leven te maken. Want beter een geplande dood dan een onverwachte aan-komst. Dat is ook de bron van onze angst voor de dood: niemand weet wanneer hij komen zal. In Nederland – en in de rest van de westerse wereld – hebben we dan ook democratisch besloten om de dood langzaam te ontleden van zijn macht. De

Uitdagen en vieren

Uitdagen en vieren, vieren, uitdachen, ont-om te gaan – angst, flirten, vieren, uitdachen, ont-kennen, manipuleren of zelf in de hand nemen – manieren om datgene te controleren wat we per se niet kunnen controleren: leven en dood. Onze westerse beschaving is opgebouwd op het psycho-logisch paradigma dat uiteindelijk alles zich voor we zelf een einde aan het leven te maken. Want beter een geplande dood dan een onverwachte aan-komst. Dat is ook de bron van onze angst voor de dood: niemand weet wanneer hij komen zal. In Nederland – en in de rest van de westerse wereld – hebben we dan ook democratisch besloten om de dood langzaam te ontleden van zijn macht. De

Uitdagen en vieren

Uitdagen en vieren, vieren, uitdachen, ont-om te gaan – angst, flirten, vieren, uitdachen, ont-kennen, manipuleren of zelf in de hand nemen – manieren om datgene te controleren wat we per se niet kunnen controleren: leven en dood. Onze westerse beschaving is opgebouwd op het psycho-logisch paradigma dat uiteindelijk alles zich voor we zelf een einde aan het leven te maken. Want beter een geplande dood dan een onverwachte aan-komst. Dat is ook de bron van onze angst voor de dood: niemand weet wanneer hij komen zal. In Nederland – en in de rest van de westerse wereld – hebben we dan ook democratisch besloten om de dood langzaam te ontleden van zijn macht. De

Kunstmantifestatie Nacht van de Doden, NDSM werf, Amsterdam 2013

De Oud-Katholiek is een periodieke uitgave van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, verschijnt zeven keer per jaar en wordt verspreid op alle oud-katholieke adressen in Nederland.

Redactie

Yvonne van Doesum, Robert Frede, Inge van Maaren, Adrie Paasen, Louis Runhaar, Wietse van der Velde, Emile Verhey.

Redactieadres

redactie@okkn.nl of:
Kamerlingh Onnesweg 167
1223 JE Hilversum

Vormgeving

Sync. Creatieve Producties, Hilversum

Productie

Nilsson, Goes

ISSN 0 167 3963

Redactiesluiting: 7 november 2015

De volgende Oud-Katholiek verschijnt medio december.

Abonnement

Bent u niet oud-katholiek maar wilt u deze

uitgave wel graag ontvangen? Voor € 25,-

per jaar zenden wij u het blad graag toe.

Een briefje met volledige adresgegevens kan

naar: registratie De Oud-Katholiek,

Koningin Wilhelminalaan 3,

3818 HN Amersfoort. Of: info@okkn.nl

Giften welkom op: NL68 INGB 0000 2250 00

t.n.v. Oud-Katholieke Kerk van Nederland te

Amersfoort.

Verantwoording foto's (voor zover bekend):

Heiligen: p.1,3,5,6,8 Dio van Maaren, (1,5,6

Wandschilderingen OK kerk Leiden) p.7 Adrie

Paasen. Doden: p.1,5,6 Dio van Maaren. Info:

<http://nachtvanadedoden.convioexceptionnel.nl/>

Kunstwerk *Niet bang zijn*: Thierry van Raay.

p.8 Wikimedia commons p.9 Wikimedia

commons Vignaccia 76, p.11 Adrie Paasen

Komt er nog een kentering?

Column Emile Verhey

'War zijn de teksten gebleven, die spreken over het oordeel'

3

Alleen de dood doet nog moeilijk

Over taboe, angst, zombies en
gerommel in de marge

*'Elk geloof in de Christus zou waardeloos zijn als de
verryzenis niet zou bestaan.'*

4

De dood van een vriend

Zoeken naar een gelovige houding in situaties
van lijden en sterven.

'Maakt hem los en laat hem gaan'

7

Eeuwige rust

Concrete vragen en meer dan herinneringen

*'Begruven worden biedt op de meeste kerkhoven voor
de doden geen garrantie meer voor eeuwige rust.'*

10

Dodendans

Memento Mori (gedenkte sterven) in de vorm
van een gezelschapsspel voor doe-het-zelvers.

12

Komt er nog een kentering?

Column Emile Verhey

Hieronymus Bosch: 'Het laatste oordeel', detail

In het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch wordt in februari 2016 de tentoonstelling *Jheronimus Bosch - Visioenen van een gente* geopend. De grootste overzichtstentoonstelling ooit van Jheronimus Bosch ter gelegenheid van zijn vijftiendste sterfjaar. Jeroen Bosch is bekend van LSD-achtige droombeelden en voorstellingen van het laatste oordeel. In zijn tijd maakte het laatste oordeel deel uit van het repertoire van Vlaamse schilders. Tot ver in het zuiden van Europa zijn voorbeelden te vinden van tafereelen, waarin de kwellingen van de zondaars breed worden uitgemeten. Dat past ook in het beeld van de religie, die werd gedomineerd door de angst. In de Romaanse bouwkunst waren de kerktinterieurs vaak heel sober, maar werden wel de kapiteelen van pilaren soms voorzien van de meest wonderlijke figuren, regelrecht gestapt

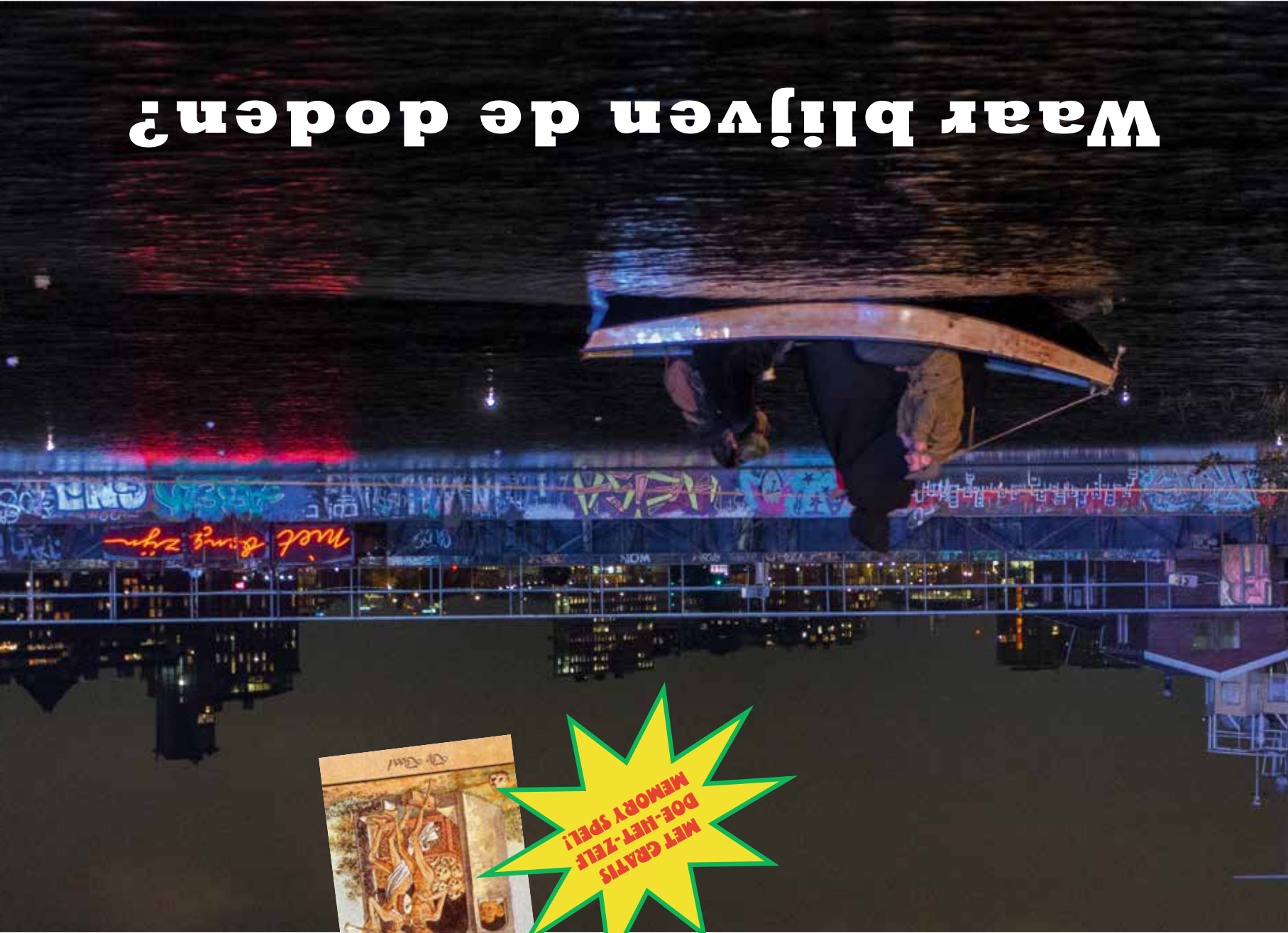
onderbouwen?

Het wachten op het de bazunen en het oordeel lijkt ook voorbij; in de beleving van vele mensen worden de overledenen direct opgebeelden in de hemel en volgen er ontmoetingen met wie hen voorgingen. Is dat wel Bijbels te uitemen?

uit een nachtmerrie. Het laatste oordeel is op vaak schitterende wijze vorm gegeven in de portalen van kathedralen.

Evangelien dan blijven, die spreken over het deel. Zijn die dan niet meer van kracht? Ik zou niet terug willen naar een angstgeloof met verdoemenis en hel als laatste eindpunt, maar zou toch ook niet kunnen leven zonder de hoop en de verwachting dat eens de zaken recht gezet worden. Dat de lofzang van Maria werkegeleid wordt en dat er iemand zal zeggen: nu is het afgelopen met al dat onrecht en lijden. Dat de getekende mensen ontiaan worden van hun kerwen in lijf en ziel en dat tegen anderen gezegd wordt: het was geen culinair hoogstandje, maar je hebt me niet laten verongeren. Op enig moment zal er toch een plaats vallen of worden gezet. In welke vorm dan ook, een oordeel of een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Waar blijven de doden?

**MET GRATIS
DOE-HET-ZELF
MEMORY-SPEL!**

Tijdschrift voor de Oud-Katholieke Kerk van Nederland

DE OUD-KATHOLIEK